خاطر اپریدی

د ویکیپیډیا، وړیا پوهنغونډ له خوا

د دې لپاره چې دا مخ د ویکیپیډیا د کیفیت له معیارنو برخمنه شي نو په دې لیکنه کې سمونونه او بدلونونه راولئ .لطفاً د *اړونده* خپلمنځي ټرنو، د لیکنې د متن په ساده کولو او د لیکنې د مخبنې په ښه کولو کې مرسته وکړئ.

د نورو مالوماتو لپاره ښې لور کې د [ښکاره کول] تنۍ کې[ښکاره کول].

خاطر اپریدی

د خاطر اپریدي هدیره

خاطر اپریدی چې اصل نوم یې (مصری خان) (۱۹۲۹ - ۱۹۶۸ ز کال د اګسټ ۲۴) د پښتو ژبې شاعر و.

نیولیک

[پټول]

- 1مخينه
- 2د خاطر اپريدي شاعري
- 3د خاطر اپريدي د شعرونو منځپانګه
- 4پايله
- 5سرچينې

مخينه

خاطر اپريدی د خيبر د اپريدو د قبيلې د اکبر خان په کورنۍ کې دې نړۍ ته سترګې وغړولې. دی د اکبر خان زوی، د خان دوست لمسی او د شير مست کړوسی دی.

دی ډير کوچنی وو چې د غم او د يتيمۍ دردناکه او سپېره څپېړه يې پر مخ وخوړه او د پلار د سيوري نه محروم پاتې شو. د ده پالنه خپل کاکا حضرت خان او د خپل نيکه دوست خان په غاړه ولويده او دوی هم د خپل بچي په شان لوی کړ او خپله کرونده يې کوله وروسته د هغې ځينې د خيبر د لواړګي په راشغل کمپ کې ملازم مقرر شو او وروسته يې سودا ګرۍ شروع کړه د کابل نه به يې مال او متال راوړ او خرڅول به يې او خپل اقتصاد به يې پر مخ بيولو . خاطر تعليم نه دی کړی نو ځکه يې ريښه نه لګي چې د ده شاعري څه وخت پيل شوې او خپل دردونه يې څه وخت په راپيلي او ټولنې ته يې وړاندې کړي دي . خو داسې ويل کيږي چې په (۱۹۵۹) م کال کې به يې پيل کړي وي . مخکې مو اشاره وکړه چې ده کرونده کوله او هر کله به په دې فکر کې وو چې شعر جوړ کړي ان کله کله به يې چې تخمونه هم کرل په باغ دغه صحنه به يې هم د شعر پر شربه ويله لکه چې وايي :

زه چې تخمونه د ګلانو کرم

څه معشوقې له بلبلانو کرم

د خاطر وظيفه خو په وروسته وخت کې تجارت وو لکه اشاره چې وشوه او خپله زنده ګي يې د دغسې لارې څخه پر مخ بيوله په ازل کې يې دا هم نه وو ليکل شوي چې د خپل عمر نور وخت دې دغه وظيفه او دغه کسب وکړي نو هماغه وو چې نړي رنځ دی پرې نه ښود او تر خاطره چاپير شو خو د دغې ناروغۍ سره سره به يې بيا هم او د خپل احساس له کبله به يې تجارت کاوو او د تجارت سره به يې له خپلو ولولو نه به يې مرغلرې جوړولې او د شعر په نازک خورا رنګين او ښه تارکی پيلې او خپل دردونه به يې د شعر په ژبه هيواد والو ته اورول . ده ته به خلکو د ډاکټر مشورې ورکولې خو دی به ډاکټر ته نه تلو او خپل ځای کې به اخته وو او دا خبره به يې تل کوله چې زه ډاکټر ته نه ځم بلکې زه د زړه په ډاکټر باندې جوړيږم . تاسې وګورۍ دغه صحنه څومره ښه انځوروي :

په دارو د طبيبانو نه جوړيږم

پرې جوړيږم چې د مينې بيمار وينم

خاطر افريدي د خپل يار په غم کې غرق او تل به يې د هغې جورتونه وهل او دا فکر به ورسره وو چې څنګه به زه د هغې سره وصال حاصلوم . کله کله به يې داسې فکر کاوو چې وصال خو نه کيږي بلکې که يو ځلي يار زما خواته وګوري هم وصال دی لکه چې وايي :

هغه چې تا يو راکتلي دي

کله مې د زړه ځيني وتلي دي

خاطر د نړۍ رنځ نه جوړ نه شو ، په (۱۹٦۸) م کال د اتمې مياشتې په څلورويشتم نېټه له فاني نړۍ څخه سترګې پټې کړې او د ابدي ژوند غيږې ته وسپارل شو .

د خاطر اپريدي شاعري

خاطر اپريدی او د پښتو غزل يو د بل سره داسې لازم او ملزوم دي ، چې کله د غزل نوم په خوله باندې اخلو نو سم د لاسه د خاطر نوم خولې ته راځي . دا نوم او دا مقام د پښتو غزل د شعر په داسې پراو خپور شوی چيرته چې د غزل د ځوانۍ د شعور ډيرې لارې چرځي . کله چې د خاطر طوطي په چغار راغی او د هغې د غزلونو وږمې دارم باغ استاد واباب د اثارونو په څپو په ټوله پښتونخوا کې خپرې وې ، نو په دې وخت کې د ادب د لارې لارويان ډير ستومانه شوي وو . هغه د مراد شينواري خبره ، خاطر د ريښتيا هم فطري شاعر وو ځکه الله (ج) چې چاته د شعر ويلو فطري استعداد ورکړی دی هغه د يو تند سيلاب په شان په غرونو کې هم لارې راوباسي . د خاطر د شاعرۍ اصل بنياد د عشق دی او ټول اشعار يې عشقي بڼه لري ۳. دا خو جوته خبره ده چې هر شاعر په هره برخه کې اشعار ولري ، خاطر هم تصوفي ، اخلاقي او همدارنګه عشقي اشعار هم ويلي دي او دی په دغه لاره کې د ډير قوي هوډ څښتن دی . دی په خپله دغه صحنه په ډير هنرمندانه توګه او خپل فطري استعداد په واسطه انځوروي او په ډيره عجيبه توګه انعکاس ورکوي لکه وايي :

که د غم په ما انبار شي پروا نشته

د ګلو نو لاندې ونه نه ماتيږي

خو کله له يوې خوا خاطر په داسې يو حالت کې قرار لري چې د خپل يار غم لاندې هم خوښ دی خوله بله پلوه دی بعضې حالاتو کې د خپل يار انکار باندې خوښ من دی او دغه حالات د ځان لپاره راحت بولي.

لکه چې وايي :

بڼه شوله ډيره چې انکار د وکړو

زما د واړه عمر کار د وکړو

هسې خو هر شاعر د يار په ليدو خوښيږي او خوشحاليږي او د هغې د تاثير لاندې راځي خو خاطر هم چې يار نه ويني نو ډير پريشانه کيږي او خپل يار ته خطاب کوي البته د ګزار وينا ورته کوي لکه چې وايي:

خلق چې نښه ولي ګوري ورته

تاچې مخ پټ کړو نو ګزار د وکړو

خاطر د خیبر فخر دی د خیبر خلق د هغه په نوم باندې ویاړي د هرې سیمې پښتانه دا وایي چې کاش خاطر زموږ پر سیمه زیږیدلی وی ځکه خاذر د عشق ترحمان دی او د مینې جوړوونکی دی او په خپل ژوند کې دغه مرام لري . خو د عشق سره یې اولسي شاعري هم کړې ده نو یې ، بګتی او د اولسي شاعری ګڼ فورمونه یې ولیکل او وویل هر هغه څه یې چه لیدل لیکل یې . خاطر داسې شاعر وو چې شاعرانو به دده په ویاړ مشاعرې جوړولې او دی به یې ستایه چې لومړی مشاعره د خیبر د پښتو ازلي جرګې د حمزه بابا په حجره کې وکړه وروسته د خاطر په کلي یوه ستره مشاعره وشوه چې یو لړ شاعرانو دی وستایه او په ښو ستاینو یې ولمانځه، چې دهغې د نمونې څخه د لعل زاده ناظر بیتونه را اخلم چې د خاطر استاد هم دی4 :

هغه هم غمجن کمي وه چې صابر راځني لاړو

د اخـــتـــر غم مې ژړلو چې باصر راځني لاړو

اوس مې تیر زاړه زخـمونه و ایله سره ورغلی

چې خاطر مې بې خاطره شو غمزده مشاعره ده

عـــجـــیـــبـــه مـــشاعره ده عجیبه مشاعره ده

د خاطر افریدي د شاعرۍ بیلابیل اړخونه

الف) د خاطر شاعري د شکل له مخې : شاعري د خدای (ج) یو داسې پیرزوینه ده چې انسانانوته یې په نورو انسانانو د مشاهدې او تخیل فضلیت وښې الله (ج) خاطر افریدي ته هم دغه لوی نعمت ورکړی وو او ده باندې لورولې وو . خاطر یو فطري شاعر دی دا ریښتیا ده ځکه له یوې خوا ده تعلیم نه درلو او له بلې خوا دی د څو ورځو وو چې د خپل پلار له سیوري ځینې محروم شوی او په هغه اندازه اشعار یې ویلي چې ډیر کم شاعران د هغه مقام ته رسیږي نه یوازې د غزل په برخه کې بلکه د ولسي ادبیاتو کې هم ده خورا ښه اشعار ویلي دي هر هغه څه چې یې لیدل لیکلیدي او د خلکو غوږونو ته یې رسولي دي . د افریدي اشعار هنرمندانو هم زمزمه کړي دي او زیات سندر غاړي دده اشعار وایي او خوښوي یې د ده د ولسي شاعري علت دادی چې په هغه وخت کې چې دی په خیبر کې اوسیده نو یو شاعر چې خسرو اپریدی نومیده د هغه شعرونه د سندرغاړو په خولو کې جاري وو نو دغه سبب شو چې ده هم پخپل وار دغه میدان ته راودانګل او ده کم وخت کې چاربیتي ، نیمکۍ ، بګتۍ ، مقامونه او نور فورمونو کې خپل اشعار وویل دایي ولسي شاعري ده . او بل خوا د غزل شاعري ده چې د کلام د ښایست او ښکلا د پاره د هر فورم یعني استعارې ، تشبیهات او کنایې په برخه کې اشعار ویلي او د هغوې په واسطه یې خپل اشعار ښایسته کړي دي .5 د خاطر اشعار د شکل له مخې په غزل ، لوبې ، بګتۍ ، مقام ، چاربیتي ، نیمکۍ او فورمونو باندې ویلی شو . د افریدي د غزل په برخه کې ویلی شو چې خاطر د غزل د جز بې د فکر د شعور او هم د تغزل د فن هغه خبې لري چې کوم

غزل ته نه يوازې مقام ورکوي بلکه پرې غزل بلل کيږي . د خاطر غزل د هر پښتون زړه پريوځي او د انسان په زړه کې يې نيولی دائکه چې شايد د لاندې اوصافو له برکته دي :

افسوس ستا په خيال کې څه ښکارم

دغه ارمان به مې په زړه پاتې شي

د خاطر په کلام کې عشقي کيفونه او خوندونه د هغې د اشعارو او مرکزي خوبي ده ځکه ده ټول اشعار د عشق ځيني ډک او دغه عشق تر لوړې درجې پورې رسيږي . کله کله خاطر خپل يار ته د خطاب په ژبه باندې هم وايي او يار او يا مخاطب ګرځوي او خپل يار د رڼا سره ورته کوي او خپل ځان په مقابل کې ږوند احساسوي .

خير دی دا زما سترګې که بدې دي

ته خو راته ګوره په دابنو سترګو

زه يم چې د زړه په سترګو تاوينم

چارڼا ليدلې په ږندو سترګو

خو بلاخره دا ويلی شو چې اپريدي صاحب پخپلو اشعارو کې هر څه د يار بيان کړي کله خفه کيږي او کله ګيله من کيږي او کله کله د يار غمونه هر څومره چې په ده باندې انبار وي خوشحالي څرګندوي.6

د خاطر اپريدي د شعرونو منځپانګه

چې د زړه کورته دې راشي پروا مه کړه اې خاطره تل خاطر د مېلمنو شي

د شعر هر مضمون د شاعر د فکري صلاحيتونو ترجمان دی او هر شاعر د مقام او فني اهميت له مخې خپله درجه لري هم د فن په لحاظ او هم د مقبوليت په لحاظ . دا ښکاره خبره ده چې هر شاعر د ژوند هره برخه که هغه عشقي ده که تصوفي ده که اخلاقي ده او که نورې برخې دي په خپلو اشعارو کې راوړي . مخکې د خاطر په اشعارو کې څه نا څه ځيرنه وشوه او په کې معلمه شوه چې د افريدي د شعر اصل او بنياد عشقي دی او خپلو اشعارو کې يې عشق پاللی او د عشق په جامه پسوللی دی. شاعر خپل اشعار د استعارې ، کنايې ، تشبيهاتو ، طباق ، حسن تعليل ، عارفانه تجاهل ، تلميح او داسې نورو صنايعو په راوړلو سره ښايسته کړي دي عيني د بديع ښکلا او هم د بيان د صنايعو په راوړلو سره خپل کړي دي . د خاطر شاعري عشقي ، ساده او بې ساخته ده تخيل يې که څو عالمانه فلسفيانه نه دي خو د شعر بندش يې دومره بې ساخته او زړه راښکونکی دی چې لوستونکي ترې سر نه شي څرګنده ولای . ده في البديه شعر هم ويلی دی ځکه دی يوه ورځ په باغ کې تخمونه کړي نو سم دلاسه خولې ته دالاندې بيت ورغلی دی :

زه چې تخمونه د ګلانو کرم

څه معشوقې د بلبلانو کرم

ددې تر څنګ مراصيله شاعري يې هم کړې ده او په هره مشاعره کې به په ده باندې مجلس جوړاوه او شاعران به ترې تاو وه او ده به د توکو په شان هم اشعار ويل .ځينې وخت کې د يار مينه په ده باندې ډيره غلبه کوله او د هغې د نشتوالي په وخت د خولې څخه داسې فرياد کوې .

کله چې په فکر کې داستا شمه

لاړشمه د ځانه خوبيا راشمه

تاو مې شي د زړه نه ستا د مخ لمبې

ګډ چې د د زلفو په سودا شمه

ده په خپلو اشعارو کې تصوفي برخه هم ستايلې ده او د حضرت محمد (ص) اوصاف يې بيان کړي دي لکه چې وايي :

کاڼي بوټي د ديار د محمد (ص)

ماګنلي په ديدار د محمد(ص)

دي ياران ددې جهان د نيمې لارې

عبادت کړه چې شي يار د محمد (ص)

کړنګونه به يې لارې شي په مخکې

که يار نيولې لار د محمد(ص)

ددې سره ده په خپلو اشعارو کې خوشحال هم ستايلی او د هغې تر څنګ د وطن په غم هم غمجن شوی او د خيبر په باره کې يې هم اشعار ويلي دي . بل د پښتو د اتفاق په باره کې هم خپل خورا ښه اشعار ويلي دي لکه وايي چې :

که چيرې يو شي سره واړه ورتـــــه ګـــــــلـــونه به شي شاړه

دښمن به ځي ترينه پرغاړه ورته به جوړ په خړغرونو ګلستان شي

يـــــو چـــې مـــــــســـلـــمـــان شـــي

دا چې زما اصلي موضوع د خاطر په اشعارو کې معنوي ښايستونه دي نو نور په دې برخه کې د ځيرنې نه تيريږم او خپلې اصلي موضوع ته راګرځم خو دا چې زما موضوع د ادبي فنونو د بديع په برخې پورې اړه لري لومړی بايد په بديع باندې وغږيږو او ځان پرې پوه کړو .

د بديع علم بديع په دريمه هجري پيړۍ کې درياسم عباسي خليفه زوی ابوالعباني عبدالله منځ ته راوړ څنګه چې په عربي کې د ځانه نوي شي ايستلو ته بداعه يا بداعت وايي نو په عربي باندې يې هم بديع نوم کيښود . نوموړي د بديع د علم (۱۷) فنونه منځ ته راوړي . د ده څخه وروسته قدامه بن جعفر منځته راغی او خپل کتاب د نقد قدامه په نوم کتاب جوړ کړ او په دغه (۱۷) فنونو (۱۳) نور هم ورزيات کړل . په دريم قدم کې ابوصلال عسکري منځته راغی او (٥) فنون يې نور هم په کې زيات کړل او د بداعت اصول لکه د

ايجاز ، اتناب ، فصاحت ، بلاغت او نور په کې راوړل او د الضاعتين په نوم يې کتاب منځ ته راوړ7 .

د بديع تعريف : بديع هغه علم ته وايي چې د کلام غير واجب ښکلا او تحسين ډولونه پرې معلوميږي . بديع علم په دوو برخو ويشل شوي دي . چې اولې برخې ته يې معنوي ښايستونه وايي او د دوهمې برخې ته لفظي ښايستونه وايي چې هره برخه يې بيا بيلا بيل ډولونه لري، څه رنګه چې زما موضوع ي،ازې د خاطر افريدي په اشعارو کې معنوي ښايستونه دي نو زه هم يوازې د خاطر په اشعارو کې معنوي ښايستونه څېړم، چې په لاندې ډول دي: د خاطر افريدي په اشعارو کې معنوي ښايستونه : هغه ښايستونه دي چې د مانا رعايت په کې شوی وي نه د لفظ يعنې په لفظ پورې اړه نه لري او په لاندې ډول دي .

طباق : د متضادو کلمو راوړل يا د متضادو لغتونو ، اسمونو ، صفتونو او يا د فعلونو راوړل پخپل کلام کې عبارت له طباق ځنې دي .

د خاطر افريدي لاندې شعر وګورى :

تا خو د ځان کړمه اى ځانه زما

په دغو خپلو او پردو څه وکړم

په پورته بيت کې د تعريف معمول شاعر په خپل کلام کې دوه متضاده کلمې (خپل او پردي) راوړي دي او د طباق ښايست يې منځ ته راوړى دى . يا په لاندې بيت کې :

کړم چې د وصلت طمع ماته د هجران څه دي

ځوک چې شي يتيم اسير هغونه ګريان څه دي

په پورته ذکر شوي بيت کې شاعر دوه متضاد (متقابل) الفاظ چې عبارت له (هجران او وصال) څخه دى ذکر کړى دي کله چې شاعر دغسې کلمې پخپل کلام کې راوړي او خپل کلام پرې ښايسته کړي د طباق ښايست جوړوي .

طباق دري ډولونه لري چې په لاندې ډول ښودل کيږي :

١_ اسمي طباق

٢_ فعلي طباق

٣_سلبي او ايجابي طباق

١_ اسمي طباق :

لکه په لاندې بيت کې :

تل مې ژړا سهي خندا نه سهي

دا ستا جفا سهي وفا نه سهي

په پورته بيت کې شاعر متقابلې کلمې د (ژړا ، خندا ، وفا او جفا) رآوړي دي آو طباق ښايست يې جوړ کړی دی . کله چې شاعر په خپل کلام کې دوه داسې متقابل الفاظ راوړي او خپل کلام پرې ښايسته کړي نو د طباق جوړوي .

يا لکه په لاندې بيت کې :

خپلې خندا ته گوره

زما ژړا ته گوره

خپلې جفا ته گوره

زما وفا ته گوره

پورته بيت هم د تير بيت په څير دی يعنې په پورته ذکر شوي بيت کې هم شاعر متضادې کلمې (خندا ، ژړا ، جفا او وفا) راوړي دي .

خو کله چې شاعر په خپل کلام کې داسې کلمو او الفاظو کارونې ځنې کار واخلي نو د معنوي ښايسونو د جملې څخه اسمي طباق جوړوي .

زړه په دې نه دی چې ناولی مخ دی

چې کوم يې خوښ شي هغه ښکلی مخ دی

په پورته بيت کې شاعر دوه متقابل صفتونه (ښکلی او ناولی) راوړي دي . خو کله چې شاعر دوه داسې متقابل صفتونه په خپل کلام کې راوړي نو د ښايست پر لحاظ ورته طباق او په طباق کې اسمي طباق وايي .

که شړلي يې غمونه کوربانه دي

خير دی خير دی ستا غمونه ميلمانه دي

شاعر په پورته بيت کې دوه متقابل الفاظ چې عبارت له ميلمانه او کوربانه ځينې دی راوړي دي او د طباق ښايست يې منځ ته راوړی کله چې شاعر داسې الفاظ او کلمې په خپل کلام کې راوړي نو د ښايست په لحاظ ورته اسمي طباق وايي .

۲ _ فعلي طباق :

د خاطر اپريدي لاندې بيت د نمونې په توګه وګورى :

چې مې سلګی بې واره ځي او راځي

دغه د ستا د تلو راتلو نښې دي

په پورته بيت کې شاعر دوه متقابل فعلونه چې (تګ او راتګ) ځينې عبارت دي راوړي دي او فعلي طباق يې رامځته کړی ده .

کله چې شاعر په خپل کلام کې دوه دغسې متقابل فعلونه سره راوړي نو د ښايست په لحاظ ورته فعلي طباق وايي .

۳_ سلبي او ايجابي طباق :

لکه په لاندې بيت کې :

په دارو د طبيبانو نه جوړيږم

پرې جوړيږم چې د مينې بيمار وينم

په پورته بيت کې شاعر جوړيږم او نه جوړيږم دوه متقابلې کلمې راوړي دي او د طباق صنعت يې منځ ته راوړی دی . کله چې شاعر په خپل کلام کې داسې دوه متقابل الفاظ چې د يوې مادې ځينې وي او د مثبت او منفي يا امر نهي په صورت سره راوړي نو په طباق کې سلبي او ايجابي طباق جوړوي.

همدارنګه وګورى چې شاعر دغه لاندې بيت ته د صنعت په څومره هنرمندانه انداز کې راوړی .

څه که ته يې ناقرار زما همدمه

زه په دې ناقرارۍ کې قرار وينم

په پورته بيت کې شاعر دوه الفاظ چې البته يو د بل پر ضد واقع شوي او عبارت دی له اقرار او ناقرار ځينې راوړي دي .

دا چې دغه الفاظ دوه متقابل صفتونه دي او د يوې مادې ځينې خو د امرنهي په راغلي نو سلبي او ايجابي طباق يې منځ ته راوړی او يا لکه په لاندې بيت کې :

سوی مې د سترګو ړندوي چې درته نه ګورم

که ډير درګورمه خو دارنګه زينت کوم دی

پورته بيت کې شاعر دوه متقابل فعلونه (درګورم ، نه ګورم) د مثبت او منفي په شکل سره راوړي دي . کله چې شاعر په خپل کلام کې دغسې ادبي نزاکت راوړي نو د بنايست په لحاظ ورته سلبي او ايجابي طباق وايي .

او يا لکه په لاندې بيت کې :

داسې راته ګورې لکه نه چې راته ګورې

نيغ مې د زړګي وځې کاږه چې راته ګورې

په پورته بيت کې شاعر بيا د ګورې او نه ګورې دوه متقابل فعلونه راوړي دي خو د يوې مادې څخه دي او د مثبت او منفي په شکل راغلي دي . نو کله چې په يو بيت کې داسې الفاظ سره راوړل شي نو سلبي او ايجابي طباق جوړوي .

مراعات النظير :

لکه په لاندې بيت کې :

داستامخ لکه افتاب پټ په وريځ کې

پرې راخور د زلفو جال ووته اوده وې

په پورته بيت کې مخ د مخ سره مناسبې کلمې لکه زلفې او د زلفو جال راخوره ول او بيا په خپله مخ د افتاب سره په روښانايۍ کې مساوي کول چې وريځ هم ورسره ټرلي وی ډيرې مناسبې کلمې دي .يعنې کله چې شاعر په يو بيت کې څو الفاظ ذکر کړي او بيا ورته په دوهم نيم بيتي يا دوهم بيت کې د هغې سره مناسبې کلمې يا مناسبات او ملايمات راوړي نو د مرات النظير ښايست جوړوي .

سپوږمۍ په شپه ښايسته ده توره شپه هم په سپوږمۍ

ستا مخ د تورو زلفو د غنچو سره جوړيږي

په پورته بيت کې اول سپوږمۍ او بيا ورسره شپه چې شپې کې سپوږمی وي همدارنګه مخ د مخ سره توري زلفې او بيا د زلفو غنچې چې ډيرې ښکلې او مناسبې کلمې راغلې دي او مراعات النظير صنعت يې منځ ته راوړی . همدارنګه يوه ښکلې تشبه هم په کې شته چې هغه د تورو زلفو غنچې کې موجوده ده او موکده تشبه بلل کيږي .

ستا محبت دی لکه اور داسې

زما يې رنګ کړو لکه سکور داسې

په پورته بيت کې محبت ذکر شوی چې د محبت سره مناسبې کلمې اور هم راغلی ده يعنې محبت خامخا اور وي او وروسته د دغې اور په واسطه سړي رنګ توريږي اور سکور په شان ګرځي . نو کله چې شاعر په خپل کلام کې داسې مناسب الفاظ سره راوړي د مراعات النظير صنعت جوړوي .

کور او کلی همیشه په غټو زړو شي

هم په ښه ډيره دنيا او په سړو شي

ريښتيا خبره ده چې د کور او کلي دودونه رواجونه چې بعضې مشکل هم وي هغه څوک کولی شي چې ښه غټ زړه ولري ښه دنيا ولري او ميړونه هم موجد وي د کور او کلي دودونه د هغې سره مناسبه کلمه ښه سړی د ښو سړيو غټ زړه د غټ زړه سره ښه دنيا ټول هغه کلمات دي چې يو د بل سره مناسبت لري نو په يو بيت کې ددغسې مناسبو کلمو راوړل د مراعات النظير ښايست منځ ته راوړي .

لف او نشر:

لکه په لاندې بيت کې :

چا سره يو ځای ليدل شپه او ورځ

زلفې يې تيارې مخ يې رڼا ګوره

په پورته لومړی نيم بيتي کې شاعر شپه او ورځ راوړی ، خو وروسته بيا په دوهم نيم بيتي کې د هغې مطابق ماناوې يا کلمې لکه تياره او رڼا راوړي دي . يعنې کله چې شاعر په لومړی نيم بيتي يا لومړي بيت کې ځنې کلمې د اجمال په صورت راوړي او بيا وروسته په دوهم بيت يا دوهمه نيم بيتي کې د هغې متعلق څه نورې ماناوې راوړي د

بنايست په لحاظ ورته لف او نشر وايي . بل دا چې په نومورې بيت کې د طباق البته اسمي طباق صنعت هم موجود دی .

لف او نشر صنعت هم په دوو برخو ويشل کيږي چې يوه يې مرتب او بل يې غير مرتب لف او نشر دی8 .

د مرتب لف او نشر مثال په لاندې ډول دی :

۱_ مرتب لف او نشر :

چې دې ګورم تورو زلفو سپين رخسار ته

تورہ شپه ده سپين سبا را يادوي

په پورته لومړی نيم بيتي کې شاعر تورې زلفې او سپين رخسار راوړي دی خو وروسته د هغې متعلق تورہ شپه او سپين سبا په دوهم نيم بيتي کې راوړي يا ذکر کړی دی . خو داچې د دوی تر منځ يا تفصيل يې د اجمال سره په ترتيب کې برابره ده مرتب لف او نشر دی .يا لکه په دې لاندې بيت کې .

مرګ او بيلتون دواړه جوړه راغلي

خاطره دا واخلم که دا واخلم

په پورته بيت کې مرګ او بيلتون ذکر شوی خو بيا وروسته يې د مرګ لپاره لومړی (دا) کلمه او بيلتون لپاره يې دوهم د (دا) کلمه ذکر کړی دا چې ترتيپ يې سره سم دی نو مرتب لف او نشر يې بولي .

۲_ غير مرتب لف او نشر :

لکه د خاطر په لاندې بيت کې:

راته ښکاريږي مخ او زلفې د يار

په تورو شپو کې سپين سحر ګډ شوی

په پورته بيت کې لومړی مخ او زلفې ذکر شوی او بيا وروسته د مخ لپاره تورې شپې او د زلفو لپاره سپين سحر راغلی دی . دا چې ترتيب کې برابر نه دی يعنې اجمال په تفصيل سره په ترتيب کې برابر نه دی نو غير مرتب لف او نشر يې بولي9 .

توريه :

۱_ مرشحه توريه :

لکه په لاندې بيت کې :

چې يو يو غم د را په زړه کړم اشنا

د سمندر غوندې چې تيرې شوې

په پورته بيت کې د سمندر حکم شاعر په خپل شعر کې راوړی ده او سمندر دوه ماناوې لري چې يوه مانايي هغه د اور چنجی دی او بله مانا يي لوی سيند دی . داچې داسې کلمې يا الفاظ په يو بيت کې راوړل شي نو خامخا سړی په وهم اچوي او دغسې دوهم حالت يادوي توب حالت توريه ده خو دا چې د ظاهري مانا سره متناسبې کلمې په وينا کې موجودې وی مرشحه توريه بلل کيږي .

۲_ مجرده توريه :

لکه په لاندې بيت کې :

ستا د ښايست په تصور کې يې ژوندون جوړ دی

چې په ريښتيا خو سمندر وي له انګارنه وځي

په پورته بيت کې د سمندر ځنې هغه لرې مانا چې د اور چينجی دی مراد ده او دهغې سره مناسبې کلمې لکه انګار هم موجودې دي او د ظاهري مانا سره مناسبې کلمې نه شته نو مجرده توريه بلل کيږي .

حسن تعليل :

لکه د مصري خان افريدي په لاندې بيت کې :

يار چې خوب کا په سپين مخ زلفې خورې کا

توره شپه شي په تمام جهان تيرې کا

په پورته بيت کې شاعر وايي کله چې يار ويده کيږي نو خپلې زلفې په مخ باندې راغوړوي خو کله چې دغه زلفې په مخ باندې ولويږي ددې سبب کيږي چې ټول جهان د هغې ځيني تياره شي ، خو په حقيقت کې داسې نه کيږي بلکه يو مناسب غير حقيقي مګر لطيف علت يې راوړی دی .

لکه په لاندې بيت کې :

په ماشپه شي چې شانه په مخ زلفان کړې

د سبا په انتظار مې سپين چشمان کړې

په پورته بيت کې شاعر وايي کله چې يار خپل زلفان په مخ باندې شانه کوي نو په ما باندې شپه شي او د سبا په انتظار کې ناست وم خو په حقيقت کې داسې نه کيږي مګر غير حقيقي لطيف علت يې راوړی دی .

لکه په لاندې بيت کې :

شميرل چې دې نه شمه خالونه د جبين

بيلتون مې ډير ګردونه په چشمانو ايښي دي

په پورته بيت کې شاعر وايي د ستا جبين يا تندي خالونه چې زه نه شم شميرلی دا علت د دې دی چې بيلتون زما په سترګو ډير ګردونه غورځولي نو ځکه د هغې د شميرلو نه زه عاجز يم يو لطيف علت دی.

عارفانه تجاهل :

داستا بانه وو او غشی د چا

شکمن په دغو ګذارونو کې يم

په پورته بيت کې شاعر د يار په بڼو باندې ځان نا ګمانه اچولی او وايي چې نه پوهيږم ستا د بانه دی او که د چا غشي و چې ګذارونه يي کول نو ځکه وايي چې زه په دې باندې نه پوهيږم خو په حقيقت کې پرې پوهيږي چې څه شي دی . کله چې شاعر په خپل کلام کې دغسې ادبي نزاکت مراعت کړي نو د بنايست په لحاظ عارفانه تجاهل وايي 10.

سوال اوځواب :

لکه په لاندې بيتونو کې :

ما وې ځان راته اشنا داستا په څير دی

دې وې وروسته به ته پوه شې سوی خير دی

دې وې زړه به د کا څيرې زما زلفې

ما وې ستا هر يو کليپ ورله کوشيردی

دې ويل ته خو بيا رامخ شه که پښتون يي

ما ويل هر پښتون پخوا د سره تير دی

ما ويل زه خاطر دې يم هر وخت په طمع

دې ويل دلته راشه کښينه غم خو ډير دی

په پورته بيتونو کې شاعر خپل کلام د سوال او ځواب په توګه راوړی دی . يعنې کله چې يو شاعر خپل کلام کې په لومړی نيم بيتي کې پوښتنه وکړي او په دوهم نيم بيتي کې وروسته بيا د هغې ځواب هم راوړي سوال او ځواب صنعت جوړوي .

حسن مطلع:

لکه په لاندې بيت کې :

سپينه خوله خو يوځل راکړه په پرده کې

ما يي کړی دی آرمان په يوه موده کې

لکه بلبل په نوبهار کې چې ګلانو له ځي

زړګی مې دغسې صحنه ستا لبانو له څي

بیګا ستا په انتظار مې هسې ستړې ټوله شپه کړه

خندل را پورې ستورو سپوږمی راته ګیله کړه

پورته بیتونه په داسې شکل سره شروع شوي چې ویونکی مجبور کیږي ټول شعر تر آخره ټول ولولي . کله چې شاعر خپل کلام په داسې ډول شروع کړي چې ویونکی یا لوستونکی دې ته مجبور شي تر آخره یې بیا پوره ولولي نو دغسې صنعتونه د ښایست په لحاظ حسن مطلع وایي .

یا لکه په لاندې بیتونو کې :

ګرځیږي راهزنان د بدرګو سره راځه

هم تاراته ویل چې د جرګو سره راځه

منظر مې شو جانانه دا کاږه واږه کاته ستا

مسکی لکه نرګس شه د غمزو سره راځه

قاصده چې خفه یې نن څه شوي زر وایه

که یار وي مرور د خندیدو سره راځه

د لوږې تندې مړ شمه نو هله راشې ته

اختره که تکړه یې د روژو سره راځه

خاطر به ورته ګوري زیر زیر ووایه چې ښه

اشنا ته د میړي په قدمو سره راځه

تکرار حسن:

لکه د خاطر په لاندې بیتونو کې :

دریغه دریغه چې یو خړ خوشي میدان وی

څه به ښه وی چې یو زه او بل جانان وی

دا چې اوس په زحمتونو باندې نه شي

دا مشکل مشکل به څه راته آسان شي

یا لکه:

چې مین په سترګو سترګو کې حیران شي

د هغو نه پس په زړه کې سره ګران شي

یالکه:

اننګې دې داسې سره لکه مني

زما اوښکې تويوي رڼې رڼې

يالکه :

که خبر وی د بيلتون له سختو سختو

ما به نه وی د وصال په ټال ځنګلی

په پورته بيتونو کې په ترتيب سره (دريغ ، دريغ ، مشکل ،مشکل ، سترګو ،سترګو، رڼې ، رڼې ، سختو سختو ، هغه ادبي الفاظ دي چې شاعر د يو ځل په ځای دوه ځله راوړي دي کله چې شاعر داسې کلمات دوه ځله يا زيات سره راوړي د دې لپاره چې خپل کلام پرې ښايسته کړي نو تکرار حسن يې بولي .

التفات :

په لغت کې د سترګو په کونج کې کتلو ته وايي او په اصطلاح کې عبارت لاړې روانۍ ته تغير ورکول دي11 .

التفات په شپږډوله دی چې د هغو ډولونه په لاندې ډول واضيح کيږي:

١_ د غائب څخه مخاطب :

لکه په لاندې بيت کې :

نن يې چې خالونه تازه کړي دي

زړه جوړې داغونه دي زاړه ښکاري

په پورته بيت کې شاعر غائب ته اشاره کوي او وايي چې نن دې بيا خالونه تازه کړي خو وروسته په دوهم نيم بيتي کې بيرته د هغې لوري ځينې ګرځيدلی او مخاطب ته اشاره کړې .

کله چې شاعر د غائب په هکله خبرې کوي او سم د لاسه مخاطب ته راګرځي نو دغه التفات ته غائب څخه مخاطب ته التفات وايي .

٢_ متکلم ته مخاطب ته :

لکه په لاندې بيت کې :

همداسې را ياديږي چيرته ته مې نه شي هير

چې بيا د ننۍ غوندې آداسره رانه شې

په پورته بيت کې شاعر د متکلم په لاره باندې خبرې کوي خو سم دلاسه د هغې ځينې ګرځي او خپل مخاطب ته اشاره کوي .او وايي چې د ننۍ غوندې آدا سره را نه شي نو دغسې ښايست ته د متکلم نه مخاطب ښايست وايي .

٣_ د متکلم نه غائب :

لکه په لاندې بيت کې :

بيا مې سيزې لکه اور هسې ستا مينه

چې يې ستايم هغه وخت راته ګلزار شي

په پورته بيت کې شاعر وايي چې ستاينه بيا رادريشان سيزې يعنې ځان نه خطاب کوي خو په دوهم نيم بيتي کې هم غائب ته اشاره کوي او د خپلې لارې نه بيرته ګرځي دغسې ښايست ته د متکلم غائب التفات وايي . يعنې په لومړي نيم بيتي کې (مې) ضمير نا خپلواک دی او ځان لپاره استعماليږي خو په دوهم نيم بيتي کې (مې) نا خپلواک ضمير د دريم شخص (غائب) لپپاره راوړل کيږي نو د دغو ضمايرو په واسطه مونږ دا حکم کولی شو چې د متکلم نه غائب ته التفات دی .

٤_ د غائب څخه متکلم ته التفات :

لکه په لاندې بيت کې :

زه تماشه شوم چې وحشي يې کړمه

اشنا مې نورې تماشې څله کا

په پورته بيت کې هم شاعر د غائب په پله روان دی او سم دلاسه متکلم نه خپل ځان ته راګرځي او وايي ما تماشې کړې چې وحشي شوم اشنا مې ولې تماشې کوي . نو دا چې د غائب د صيغې نه سم د لاسه متکلم ته راګرځي د غائب نه متکلم ته التفات جوړوي .

٥_ د مخاطب نه متکلم ته التفات :

لکه په لاندې بيت کې :

په ليونتوب دې زما نشي اشنا سود تر اوسه

ژوند مې اختيار په بيابان کړو بل هجرت کوم دی

په پورته بيت کې شاعر د مخاطب په طريقه خبرې کوي يعنې د هغې په پله او لاره روان دی خو د هغې ځيني بيرته ګرځي متکلم ته (ځانته) اشاره کوي چې دغسې التفات نه د مخاطب نه متکلم ته وايي .

٦_ د خطاب څخه غياب ته التفات :

لکه په لاندې بيت کې :

يوې خندا دې وړې زړه وو زما

لکه ميړې ډيرې پيرې نه کړې

په پورته بيت کې شاعر د مخاطب په لاره روان دی سم دلاسه غائب ته ځي د سياق بدلولو ته التفات او دا چې د مخاطب نه غائب ته وګرځي د مخاطب نه غائب ته التفات جوړوي . يعنې (دې) د مخاطب لپاره نا خپلواک ضمير دی په مخاطب باندې دلالت کوي او د هغې ځيني وروسته غائب ته ګرځي چې (يې) د غائب لپاره ضمير دی12 .

پايله

ما د خاطر اپريدي اشعار وکتل ومې لوستل او ټول اشعار يې په عشقي پايه باندې ولاړ دي يانې عشق يې اساس د اشعارو ګڼل کيږي . خاطر اپريدي خپل احساساتو ، مينې او عاطفې ته شعري بڼه ورکړې او د شاعرۍ په نازک باريک او وزمين اثار يې پيلي او ټولنې ته يې وړاندې کړي تر څو د خلکو لپاره په درد خور واقع شي . ما هم د خپلې عاطفې په اساس د خاطر په اشعارو کې چې د دې څانګې د استادانو په خوښه د خاطر په اشعارو کې معنوي ښايستونه د پايليک د موضوع لپاره انتخاب کړه او په خورا مينه مې پای ته ورسوله . د موضوع په لومړی برخه کې مې د خاطر په ژوند ليک باندې څيړنه کړې وروسته مې د خاطر شاعري او شاعرۍ مختلف اړخونه د شکل او محتوا له مخې په خورا واضيح ډول څيړلی او د موضوع د ارتباط په صورت کې مې اصلي موضوع يعني د (خاطر په اشعارو کې معنوي ښايستونه) باندې خپلې ليکنې ته ادامه ورکړه . او خپله ليکنه مې د پايلې په ليکلو سره پای ته رسولې ده . داچې زه مبتدي ليکونکی يم نو زما په ليکنه کې به خامخا نيمګړتياوې وي نو د ښاغلو درنو استادانو څخه هيله مندیم چې هغه تيروتنې را په ګوته کړي، کومې چې په دې لنډه او وړه ليکنه کې راځيني شوي، هغه هم په دې خاطر، چې زما علمي پانګه پرې ډېره او په راتلونکي کې يې د خپلو ليکنو لمن پرې توره نه کړم. په آخر کې د ټولو همکارانو ځيني او په ځانګړې توګه د پوهنمل عبدالقدير (خموش) څخه د زړه له کومې مننه کوم چې ماسره يې په دغه ليکنه کې خورا مرسته وکړه .

په درناوی

جمشيد (عظيمي)

سرچينې

١ _ اپريدی، مصري خان خاطر ، کليات ، پيښور: پې‌ښور پښتواکاډمي ٢٠٠٤ کال .

٢ _ اپريدی، مصري خان خاطر، منزلونه ، پيښور: تدوين د بريالي باجوړي په زيار، سيلاب خپروونکی اداره ١٣٧٦ کال .

٣ _ پنهان ، حاجي فضل محمد ، ادبي ارمغان ، کندهار: د نارنج کمپيوټري اداره ١٣٨١کال .

٤ _ شيرزاد، محمد آقا ، ادبي فنون، کابل: د افغان سيد جماالدين کمپيوتري خدمتونو څانګه ١٣٨٤ کال .

٥ _ عليزی ، صحرا ، د پښتو څانګې درسي لکچر نوت ، کابل: د څلورم ټولګي لپاره ١٣٨٤ کال .

وېشنيزې:

- د ويکيسازنې لپاره نومېدلې ليکنې
- د ويکيسازنې لپاره ټول نومېدلې مخونه
- پښتانه شاعران

گرځښت غورنۍ

- ننوتل
- ګڼون جوړول
- وندې
- خبرې اترې
- غونډال کې نه پاست ننوتي
- خبرې اترې
- مخ

پلټنه

ه?ور

- پېښلیک کتل
- سرچینه کتل
- لوستل

- لومړی مخ
- د ټولنې تانبه
- اوسنۍ پېښې
- وروستي بدلونونه
- ناټاکلی مخ
- لارښود
- بسپنې

چاپول/صادرول

- یو کتاب جوړول
- د PDF په بڼه ښکته کول
- چاپې بڼه

اوزارونه

- د دې مخ ټرنې
- اړونده بدلونونه
- دوتنه پورته کول
- ځانګړي مخونه
- تلپاتې ټرنه
- د مخ مالومات
- Wikidata توکی
- د دې مخ اخځ

په نورو ژبو کې

- English
- اردو

ټرنې سمول

- دا مخ وروستی ځل په 20:18، 12 ډیسمبر 2015 بدلون موندلی.

- دا متن د کریټیف کامنز ورته-شریکي‌دني-اړوندتیا منښتلیک له مخې خپور شوی؛ اضافه شرطونه به هم کارپدلي وي. د لا تفصیل لپاره د کارولو شرطونه وګورئ.
- د پټنتیا تګلاره
- د ویکیپیډیا په اړه
- ردادعالیکونه
- پرمختګګران:
- د کوکیز ویناليک
- د موبایل په بڼې کتل

